

İBN SİNA (980-1037)

030637

PROF. DR.
HAKAN POYRAZ*

01 Haziran 2022

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
hpoyraz1@gmail.com

Türk medeniyet çevresinin felsefesinde, en önemli oluşturucu/kurucu filozoflarından biri olan İbn Sina, Doğu (İslam) ve Batı (Avrupa) kültür ve uygarlık tarihinde de büyük bir değerdir. O, sadece tıp ve felsefe alanlarında değil, matematik, fizik, münhasıran mekanik ile optik, astronomi ve farmakoloji alanlarında felsefi ve bilimsel düşünceye yaptığı katkılarla hem zamanının hem de tüm zamanların tartışmasız otoritesidir.

Dehası, özellikle tıp sahasındaki başarısıyla çocuk denecek yaşlarda dikkat çeken İbn Sina'ya verilen *şeyh el-reis* unvanı, onun bilim, felsefe ve tıptaki rakipsizliğini dile getirir. Üstelik başların başı, bilginlerin başı anlamındaki *şeyh el-reis*, düşünce ve uygarlık tarihimizde sadece İbn Sina'yı imler. O aynı zamanda *hüccetü'l-hakk* (hakkın kanıtı), "hekimlerin kralı, filozofların prensi"dir.

İbn Sina'nın tanınıp bilindiği ve zirve olduğu nokta, tıp ve felsefedir. Özellikle tıp konusundaki dehası ile kültür tarihinde doğu ve batının zirvesi, Arapçada gerçekleştirilen Yunan felsefesinin en meşhur ismidir. O, daha çok bu yönüyle bilinmekle birlikte bundan daha fazlasıdır. Sözgelimi, aynı zamanda matematikçi ve astronom olan ünlü şair Ömer Hayyam (öl.1131), ondan şiirdeki üstadım diye bahseder. İbn Sina, elli yedi yıllık hayatı içinde aynı zamanda siyasi bir figür olarak da aktüel siyasetin içinde yer almış; hapis, gözetim altı, kaçışlarla dolu serüven dolu bir hayat sürmüştür; bu elli yedi yıllık hayata iki yüz yetmiş eser sığdırmıştır.

Yunanca kökenli *felsefe* (philosophia) sözcüğünün Türkçedeki çevirisi *bilgelik/hikmet sevgisi* demektir. Bu anlamda hem *hakim/bilge*, hem de *hekim/tabip* olan İbn Sina, İslam dünyasında, Aristotelesçi felsefeyi ifade etmek için kullanılan *meşşai* (peripatosçu) felsefesinin en mükemmel formunu gerçekleştirmiştir. İslam dünyasında kelim disiplininden felsefi düşünüşe geçişi sağlayan el-Kindî (öl.873), bu felsefenin çatısını çatıp çerçevesini oluşturan Farabî (öl.950) ve bu çerçeveyi zenginleştirerek büyük bir külliyet halinde işleyip geliştiren de İbn Sina'dır.

Zaman bir ağızdır, İbn Sina da onun dili. Bu anlamda onun zamanına ve oluşturduğu felsefe ve bilim dilinin zeminine kısaca göz atalım: Filozof çağının bilinci, Hegelci bir ifade ile "çağının çocuğudur." Çağının birikiminden doğar, çağının özelliklerini taşır, çağını dile getirir ama çağı ile sınırlanamaz, onu aşar. Hekim, filozof ve bilim adamı İbn Sina'yı da bu çerçevede ve bu çerçevenin içinde "Zaman bir ağız, ben onun diliyim" şeklindeki kendi ifadesi ile değerlendirmek gerekir.

326-343

Cumhuriyetin 100. Yılında 100 Türk Büyüğü : Bilgeler ve Bilginler,
haz. Vahit Türk, c. I, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022.
İSAM DN. 294748.

حسين بن عبد الله «أبو علي سينا»^(١)

(٣٧٠-٣٧٠هـ - ٤٢٨هـ)

طبيب وفيلسوف مشهور، لُقّب بـ«الشيخ الرئيس»، وعُرِف بكتابه «القانون» في الطب. ولد بقرية حرم تين (خرمسين)^(٢) التابعة ليخارى. عهد به والده إلى معلم القرآن والنحو والأدب في الخامسة من عمره حيث بدأ يظهر نبوغه وذكاءه المفرط، ثم درس الفقه والأصول قبل أن يبلغ الثانية عشرة وحينما بلغها كان يُفتي الناس في بخارى، كما درس الطب في المدينة نفسها، وعالج الأمير نوح بن منصور الساماني من مرض عضال فشفي على يديه وهو في السابعة عشرة، فأذن له الأمير المذكور بالدخول إلى مكتبته ودراسة كتبها. سافر إلى گرگان بعد سقوط الدولة السامانية ودخل في خدمة علي بن مأمون ومأمون بن محمد خوارزمشاه. ترك خوارزم بعد هجوم وسيطرة السلطان محمود الغزنوي واتجه إلى مدينة نساء وأبيورد وطوس فگرگان، ثم سافر إلى الري سنة (٤٠٤هـ) فقزوين فهمدان حيث اتصل بالوزير شمس الدولة الديلمي، وقضى بقية عمره في حماية علاء الدولة كاكويه في إصفهان. من أساتذته: محمود المساح البقال في الرياضيات، وإسماعيل زاهد في الفقه والأصول،

(١) اختلفت الآراء في مذهب ابن سينا فنسب إلى الإسماعيلية وإلى أهل السنة،

ولكن هناك كثير من الأمارات على تشيعه، منها:

١- أن اسمه وأسماء آبائه لا تتفق أن يتسمى بها أبناء أسرة واحدة دون أن يكون لهم اتجاه شيعي.

٢- تصريحه بنفسه أنه لم يقبل دعوة أبيه وأخيه إلى الانتماء لمذهبيهما وهو الاسماعيلية، كما لم يصرح بأنه قبله فيما بعد، ومؤلفاته خالية من أي إشارة إلى ذلك.

٣- ملازمته لملوك الشيعة دون غيرهم كالسامانيين وبنو مأمون والبويهيين وعلاء الدولة بن كاكويه الديلمي.

٤- هروبه من السلطان محمود سبكتكين - وهو سني المذهب متعصب بشدة على الشيعة - حينما طلبه ولوشاية أحدهم به ولجؤه إلى الأمير الشيعي شمس المعالي قابوس.

٥- اشتغال مصنفاته على تعابير وأفكار تتفق مع كثير من أفكار الشيعة وتعابيرهم، بل فيها ما يقول به الشيعة الإمامية كاشتراط الافضلية في خليفة رسول الله ﷺ والنص عليه من قبله وعصمته والقول بامتنياز أمير المؤمنين علي بن أبي طالب عليه السلام على غيره من الصحابة.

يراجع فلاسفة الشيعة: حياتهم وأراؤهم: ٢٩٧ - ٣٠١، وأعيان الشيعة ٧٢ / ٦، وتاريخ تشيع در ايران ١ / ٣٣٨ - ٣٤١، وتاريخ العلماء عبر

العصور المختلفة: ٢١٨ - ٢٢٣، وأذكياء الأطباء: ٢٠٤ - ٢٤٤.

(٢) في عيون الأبناء ٣ / ١٣: (٥٣٧٥).

(٣) في وفيات الأعيان ٢ / ١٥٧ ولد في أفشنة أو خرميتنا.

وحسين بن إبراهيم الطبري ناظمي في المنطق والفلسفة والنجوم، وأبو منصور الحسن بن نوح القمري وأبو سهل عيسى المسيحي الجرجاني في الطب. ومن تلامذته: بهمنيار بن مرزبان وعبد الواحد الجوزجاني وأبو عبد الله المعصومي وأبو سعيد الفضل اليمامي، توفي بهمدان^(١) ودُفن فيها.

الآثار:

١- الآلات الرصدية^(٢) (مقالة)

في الآلة الرصدية (عربي / علم الفلك)
ألّفها في إصفهان.

مخطوطاته: جامعة ليدن / هولندا (فهرست مصنفات ابن سينا: ١)
[١٠٦١] - [٤٩ - ٦٢].

مجلس الشورى «١» / طهران ٧ / ١ [١٤ / ٩] -
(ص ٧٢ - ٦١).

المركزية / جامعة طهران (ميكروفيلمها ١ / ٦٢٦)
[١٦٨٦ / ٨] - ٥١٤هـ.

المركزية / جامعة طهران ٦ / ٢٤٢٣ [٥٣ / ١١٤٩]
- [٢٢٧ ظ - ١٣٣٠].

٢- ابدال ادويه (فارسي / طب)
مخطوطاته: الكليايكاني / قم: ٤١ [١٠٧ / ٣٤] - (٣ و) - ٨٥٣هـ.

٣- إبطال أحكام النجوم^(٣) (عربي / علم الفلك)
رد على المنجمين وإبطال التنجيم والنبؤ، كما اشتمل على أجوبة لأسئلة ابن زيله عن تناقضات كتاب «الشفاء» وجميعها في التعريف النظري والعملية.

مخطوطاته: أحمد ثالث / إستنبول (فهرست مصنفات ابن سينا: ٢)
[٣٤٤٧ / ٢٤].

أمير المؤمنين العامة / النجف (مجلة تراثنا، ع ٦٥،
ص ١٨٦) [٥٩٧] - ق ١١١هـ.

جامعة إستنبول / إستنبول (فهرست مصنفات ابن سينا:
٢) [١٤٥٨ / ٢٧].

جامعة ليدن / هولندا (فهرست مصنفات ابن سينا: ٢)
[١٤٦٤ / ١٣] - (٩١ - ٩٨).

الحميدية / إستنبول (فهرست مصنفات ابن سينا: ٢)
[١٤٤٨ / ٤٣].

كلية الآداب / طهران ١ / ١٨٧ [١٥ ج] - [٤٤] -
[٤٥].

كويريلي / إستنبول (فهرست مصنفات ابن سينا: ٢)
[١٥٨٩ / ٩].

(١) في تاريخ ابن الأثير ٩ / ٤٥٦: إصفهان.

(٢) طبع وترجم وشرح باللغة الألمانية.

(٣) لخص باللغة الفرنسية.

İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM ÖNCÜLERİ

01 Haziran 2022

- FELSEFE -

PROJE EDITÖRÜ: MEHMET AZİMLİ

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Kitap Editörü: Fatih Toktaş

İBN SİNÂ (1037) (030637)

İLİMYURDU YAYINCILIK: 183

İnceleme-Araştırma
İslam Medeniyetinde Bilim Öncüleri Serisi - 3

ISBN: 978-605-2339-48-0

Kitabın Adı

İSLAM MEDENİYETİNDE BİLİM ÖNCÜLERİ / FELSEFE

Proje Editörü

Mehmet Azimli

Kitap Editörü

Fatih Toktaş

Haziran 2021

İç Düzen

İlimyurdu Yayıncılık

Kapak Tasarımı

Yunus Karaaslan

Baskı-Cilt

Enes Basın Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/210 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 501 47 63 Sertifika No: 45822

ilimyurdu

www.ilimyurdu.com

Molla Gürani Mh. Akkoyunlu Sk. No: 36 Fındıkzade- Fatih / İSTANBUL

Tel.: 0212 533 05 35 Faks: 0212 631 53 69

www.ilimyurdu.com info@ilimyurdu.com

Sertifika No: 45032

Bu eserin tüm yayın hakları İlimyurdu Yayıncılık ve Eğitim Hiz. Ltd. Şti.'ne aittir.
Eleştirel makale ve dergilerde yapılacak kısa alıntılar dışında, bu kitabın bir kısmı veya
tamamı, yayıncının izni olmadan yayınlanamaz.

mana
YAYINLARI

2021

Muhammet Özdemir(*)

"İslam Düşünce Dünyasının En Gözde
Filozoflarından ve Hekimlerinden"

Hayatı

Fars veya Türk asıllı İbn Sînâ, günümüzde Özbekistan topraklarında olan Buhara yakınlarındaki Efşene'de 980 yılında dünyaya gelmiş ve günümüzde İran'ın sınırları içinde bulunan Hemedan'da 1037 yılında vefat etmiştir. Ömrünün büyük bölümünü bugünkü İran, Özbekistan ve Pakistan topraklarına hükmeden dönemin önemli siyasi gücü Samaniler Devleti'nde saray hekimliği ve bürokrat görevleriyle geçirmiştir. Orta Çağ'ın en gözde teorik tabibi ve İslam uygarlığının en kapsamlı eserlerini kaleme almış iki sistem filozofundan biridir. Tıpta Galen ve Ebû Bekir er-Râzî'nin yolundan giderek bu ikisini kuramsal seviyede aşan *el-Kânûn fi't-Tib* adlı kitabı kaleme almıştır. Bu kitap, Batı Avrupa'da 18. yüzyılın sonuna değin tıpta ana kaynak olmayı sürdürmüştür. Ünlü modern İngiliz tabip William Harvey, İbn Sînâ'yı izleyenler arasındadır. Felsefede Aristoteles, Plotinos ve Fârâbî'nin yolunu takip etmiş ve Peripatetik (Meşşâî) felsefeye İslam kelamını ekleyerek özellikle metafizik ve mantıkta kendinden önceki sistem filozoflarını aşan kapsamlı *Kitâbü's-Şifâ* adlı eserini kaleme almıştır. Gazâlî (1111), Fahreddin-i Râzî'nin (1210) ve Muhyiddin-i Arabî (1240)'nin yanı sıra ünlü modern Fransız filozof René Descartes (1650), metafiziğini temellendirirken onun etkisinde kalmıştır.

* Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi.